

Gränsdragning personligt förskrivna hjälpmedel och personalstödjande utrustning (arbetstekniska hjälpmedel ATH)

Inledning

Begreppet arbetstekniskt hjälpmedel (ATH) och förhållningssätt har diskuterats under många år inom kommun och landsting.

Diskussionen har handlat om

- var går gränsen mellan arbetstekniska hjälpmedel (ATH) och personligt förskrivna hjälpmedel?
- hur förhåller förskrivare sig till krav från arbetstagare utifrån arbetsmiljölagen?
- vem ansvarar för att förse personal med ATH?
- vem skall bekosta ATH?
- vem ansvarar för att utrustningen beställs, introduceras, underhålls?

När det gäller personliga hjälpmedel som samtidigt används av assisterande personal har diskussionen handlat om

- vad är godtagbar nivå på ett personligt hjälpmedel vid en förskrivning?
- hur tydliggöra de olika organisationernas ansvar för säkerheten i användandet av hjälpmedlet?
- hur tydliggöra förskrivarens ansvar och assisterande personals ansvar vid introduktion av personligt hjälpmedel?
- vems ansvar är det att fortlöpande informera personal när det är många personer som assisterar brukaren, och när personalomsättningen är hög?

Behandling av begreppet "arbetstekniskt hjälpmedel" regering och riksdag

Frågan om arbetstekniska hjälpmedel har behandlats på riks nivå i bla hjälpmedelsutredningen från 2005. Där föreslogs **att behov av hjälpmedel** alltid ska behandlas som en förskrivning enligt Hälso- och sjukvårdslagen

I propositionen "Personlig assistans mm –åtgärder för ökad kvalitet och trygghet" från februari 2010 har frågan om arbetstekniska hjälpmedel ännu en gång handlagts på riks nivå.

Anledningen är att vissa landsting, däribland Västerbotten, hävdar att användandet av vissa hjälpmedel är av arbetsteknisk karaktär, och att ansvaret för dessa är arbetsgivarens med hänvisning till arbetsmiljölagen. Konsekvensen av resonemanget har lett till att vissa hjälpmedel inte förskrivits som personligt hjälpmedel och att hänvisning skett till arbetsgivaren. I de fall brukaren själv eller ett litet assistansbolag varit arbetsgivare har ekonomiska möjligheter saknats för att svara för inköpen. På så sätt begränsas brukarens möjlighet att välja assistans.

Regeringen har därför i enlighet med LOKA-rapporten, Hjälpmedelsutredningen och Riksförsäkringsverkets regler för assistansersättning beslutat rekommendera synsättet att när ett hjälpmedel **används samtidigt** av brukare och assistent, ska det betraktas som ett personligt hjälpmedel och förskrivas enligt HSL. Regeringen har gjort en ändring i förordning (1993:1091) om assistansersättning. Ny förordning SFS 2011:182 § 5 a innebär att assistansersättningen inte omfattar hjälpmedel som den försäkrade behöver för att själv eller med hjälp av någon annan kunna tillgodose **sina** behov.

Därmed tydliggörs hälso- och sjukvårdens ansvar att utifrån dagliga aktiviteter, vård eller behandling bedöma och tillgodose grundläggande behov hos patienten, oavsett patientens självständighet och oavsett om assisterande personal finns eller ej.

Personliga assistenter och hemtjänst

Regeringens riktlinjer om gränsdragning för hjälpmedel har utretts utifrån en situationen där brukaren har personliga assistenter.

I arbetet att tolka den nya författningen har projektgruppen kommit fram till att samma tolkning även görs för andra organisationers yrkesgrupper i brukarens närhet som tex hemtjänsten. Att ha olika tolkningar för olika personalkategorier som assisterar brukare är inte logiskt.

Hanteringsrutiner personliga hjälpmedel

Ansvaret att förskriva hjälpmedel regleras av lagstiftningsområdena för hälso- och sjukvård samt medicintekniska produkter. I ansvaret att förskriva ligger även ett ekonomiskt ansvar; att ge den insats som ger högst kostnadseffektivitet.

- Hjälpmedelspolicyn ligger som gemensam värdegrund för samverkan mellan Landstinget och länets kommuner. I prioriteringsordningen för hjälpmedel anges hur olika aktiviteter ska prioriteras i förhållande till ekonomi. I "Handbok för hjälpmedel i Västerbotten" finns ett stöd för att bedöma den enskildes behov.

Hjälpmedel som förskrivs inom ramen för hälso- och sjukvård garanterar en säker vård för individen/brukaren. Hälso- och sjukvårdsbedömningen ska alltid göras utifrån en godtagbar nivå, och vad som kan bedömas vara god vård. Förskrivaren ska under förskrivningsprocessen även ta hänsyn till personalens erfarenheter av brukarens behov av hjälpmedel. Personalens behov/önskemål för egen del, betraktas i bedömningen som en omgivningsfaktor som kan vara underlättande eller försvårande. Avgörande för val av hjälpmedelsinsats görs utifrån grad av måluppfyllelse för brukaren/patienten.

När måluppfyllelse utifrån brukarens behov är uppfyllda och personal inom assistansbolag eller hemtjänst ändå har behov av ytterligare utrustning pga av arbetsmiljöskäl övergår utrustningen från att vara ett HSL ansvar till att vara ett arbetsgivaransvar.

Utbildnings- och informationsansvaret personligt hjälpmedel

Det är alltid förskrivarens ansvar att utbilda och informera brukare och anhöriga om hjälpmedlets funktion, hur det ska användas och eventuella risker när det används. För att vård och rehabilitering ska fungera och hjälpmedel användas på ett riktigt sätt måste den som har en funktionsnedsättning vara delaktig. Om den enskilde inte själv kan vara delaktig eller ta eget ansvar skall annan lämplig person ha ansvaret.

Ett praktiskt problem uppstår när det är flera assisterande personer kring en brukare, och när personalomsättningen är hög.

- Arbetsgivaren har ett ansvar att se till att det endast är arbetstagare som fått tillräckliga instruktioner om hur hjälpmedlet fungerar som får använda detta.
- Arbetsgivaren svarar för att planera för information till assisterande personal som kan delta i förskrivarens genomgång av hjälpmedlet.
- Arbetsgivaren ansvarar också för att utse kontaktperson som senare har ansvar för fortsatt utbildning av nyanställda och vikarier.
- Förskrivaren antecknar i journal vem som är kontaktperson. Detta är viktigt för att inte säkerheten kring användningen äventyras.

Personliga hjälpmedel förskrivs med stöd av Hälso- och sjukvårdslagen. Förskrivningen journalförs.

Hanteringsrutiner personalstödande utrustning (ATH)

För att tydliggöra ansvarsfrågor utifrån olika lagstiftningar använder vi i detta dokument begreppet "Personalstödande utrustning" i stället för "Arbets tekniska hjälpmedel".

Arbetsgivarens skyldighet att tillgodose behov enligt arbetsmiljölagen kan inte utkrävas via en HSL-bedömning. Om det grundläggande sjukvårdsbehovet bedömts, och detta inte motsvarar arbetsgivarens önskemål om utrustning som förebygger eller motverkar arbetsskador, har denne alltid möjlighet att anskaffa lämplig utrustning till sin personal.

Utbildnings- och informationsansvaret - Personalstödjande utrustning

- Arbetsgivaren ansvarar för att personalen har lämplig utbildning för att hantera eller använda personalstödjande utrustning.
- För att få lämplig utrustning vid inköp av personalstödjande utrustning kan arbetsgivaren konsultera personal med lämplig utbildning och kompetens. Efter överenskommelse kan den sakkunnige även initialt utbilda assisterande personal.

Hjälpmedelsverksamhetens blankett "Ansvarsfördelning vid anskaffande av hjälpmedel" (Bil 1) kan användas som checklista för att tydligt fördela ansvar. expert

Personalstödjande utrustning anskaffas av arbetsgivaren till sin personal utifrån arbetsmiljölagen. Journalförs inte.

När förskrivaren gör bedömningen att användandet av personalstödjande utrustning på något sätt ej är lämplig för en enskild brukare, eller tom skadlig för denne, ska förskrivaren utifrån sitt yrkesansvar påpeka detta, och även notera sin rådgivning i journalen. Se även Lex Sara 14 kap 2§ Socialtjänstlagen (SOL),

Kostnader – övergång

Riktlinjerna för hjälpmedelsansvaret, innebär i Västerbotten att VLL kommer att ta över mer hjälpmedel i eget boende, där arbetsgivare (kommunala eller privata) bekostat även den grundläggande nivån av hjälpmedel.

Inför förändringen att ansvara för och överta hjälpmedel som personliga, bör ett överlämnande ske, där förskrivaren får möjlighet att bedöma behovet, och journalföra sin bedömning. Kostnaderna beräknas öka med ca 1 mkr för VLL

För kommunerna kan förändringen innebära kostnadslättnader, när hjälpmedel överförs till landstingsansvar. Motsvarande bedömning inom kommunens särskilda boenden bör dock i de fall personalstödjande utrustning anskaffas, utan att det betraktats som förskrivning enligt HSL, ske som för landstingets förskrivare.

Förändringen innebär en större arbetstyngd på förskrivarna. Förskrivarna ska klara av att balansera och bemöta krav från omgivningen, inte enbart från brukare.

Som förskrivare ska man ta ställning till en lösning som tillgodoser brukarens behov på en godtagbar nivå, där ekonomi och målsättning ska avvägas. Hemtjänst, assistenter, arbetsledning ställer krav på hjälpmedel utifrån sin arbetssituation, och det gäller att i dessa sammanhang kunna reda ut begrepp utifrån det ansvar man har. När arbetsmiljö- eller bemanningsproblem innebär att brukarens grundläggande behov inte kan tillgodoses, ska detta anmälas som en avvikelse. Problemen ska inte lösas via hjälpmedelsförskrivning. Förskrivning ska endast ske utifrån brukarens personliga behov och dennes rätt att få god vård och rehabilitering

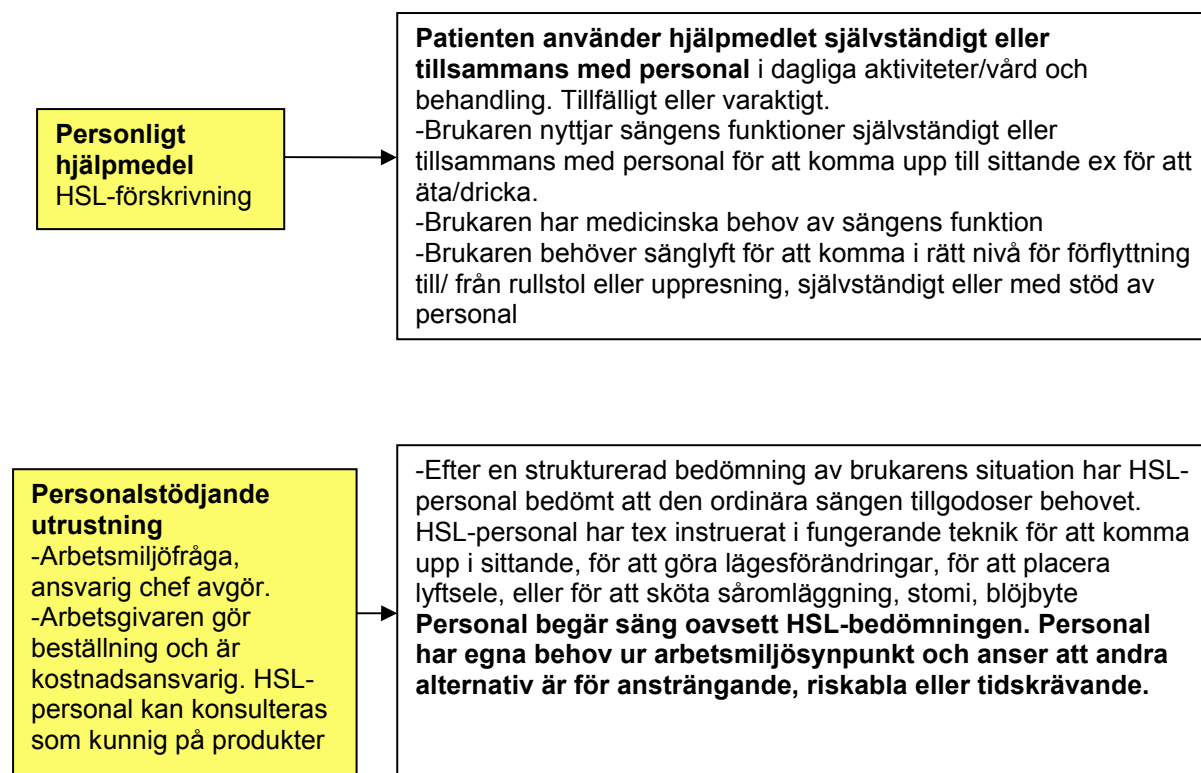
Förskrivaren kan förutom de stöd som finns i detta dokument även söka stöd i de anvisningar på olika produktgrupper som finns i hjälpmedelshandboken. Vid behov kan förskrivaren även få stöd för sitt beslut genom att konsultera Hjälpmedelsverksamhetens hjälpmedelskonsulent.

Exempel på gränsdragning produkter

Säng

Utdrag ur Hjälpmedelshandbok

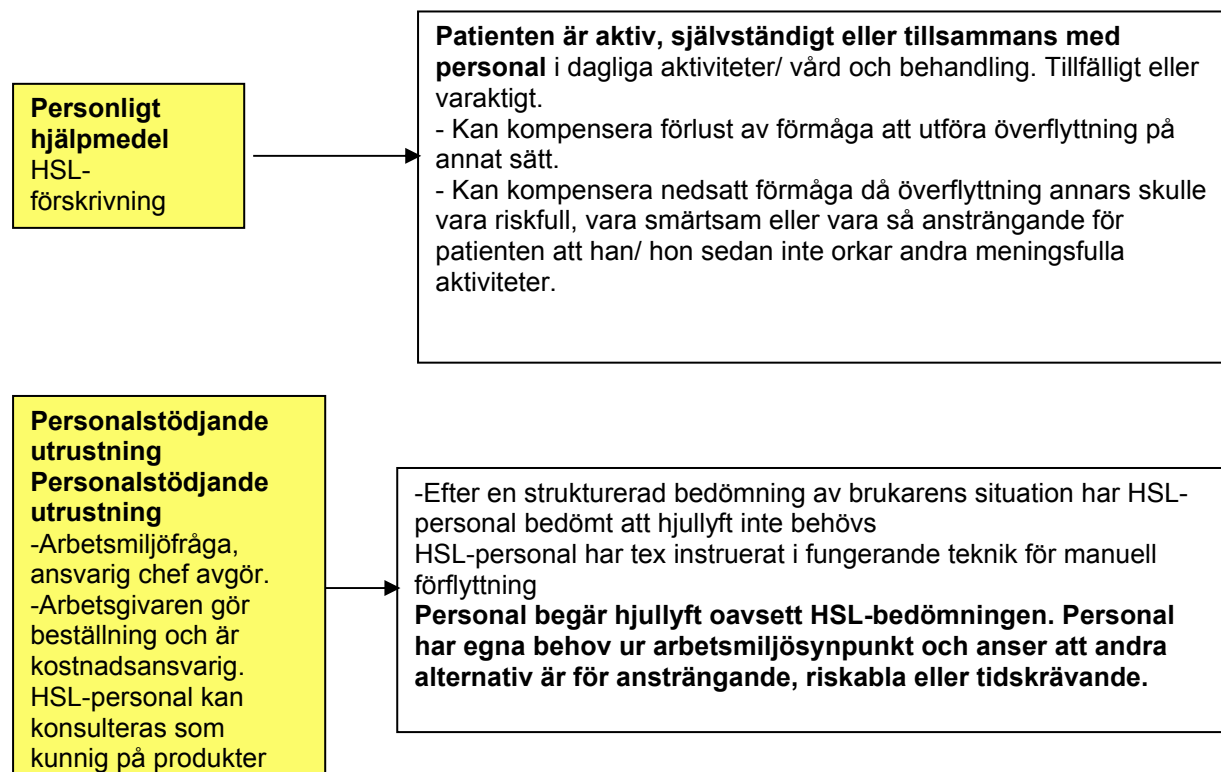
Kan förskrivas till den som på grund av funktionsnedsättning behöver elektrisk reglerbar sängbotten och sänglyft för att kunna göra lägesändringar, överflyttning till och från säng, uppresning eller av medicinska skäl behöver reglerbar säng
En säng med godtagbar standard betraktas som egenansvar. Behovet av en standardhöjning får inte utgöra indikation till förskrivning.

Hjullyft

Utdrag ur Hjälpmedelshandbok

Hjullyft används när brukaren ej kan stödja på sina ben. Kan även användas vid lyft från golv.

Lyftsele

- Bedömning av behov av sele sker enligt HSL när hjullyften är bedömd som ett personligt hjälpmedel.
- Om arbetsgivaren avser anskaffa hjullyft som personalstödande utrustning, kan HSL-personal konsulteras som kunnig på produkten, och rekommendera passande lyftselar till hjullyften.
- I de fall allmänna lokaler är utrustad med lyft kan lyftsele förskrivas som personligt hjälpmedel om inte befintlig standardsele kan nyttjas.

Stationär fastmonterad lyft

Utdrag från hjälpmedelshandbok

Stationär fastmonterad lyft används när brukaren inte kan stödja på sina ben. Kan även användas vid lyft från golv.

Innan stationär fastmonterad lyft förskrivs ska andra tänkbara överflyttningssalternativ vara övervägda /provade t.ex. hjullyft och stationär fristående lyft.

Stationär fastmonterad lyft kan i enstaka fall förskrivas till person som har behov av den till sin självständiga överflyttning.

**Personligt
hjälpmedel**
HSL-
förskrivning

Patienten är aktiv, självständigt eller tillsammans med personal i dagliga aktiviteter/ vård och behandling. Behovet ska vara varaktigt.

- Ska kompensera förlust av förmåga att utföra överflyttning på annat sätt.
- Kan förskrivas då överflyttning annars skulle vara riskfull, vara smärtsam eller vara så ansträngande för patienten att han/ hon sedan inte orkar andra meningsfulla aktiviteter.
- Där miljön eller andra omgivningsfaktorer inte fungerar för hjullyft eller stationär fristående lyft.

**Personalstödjande
utrustning**

- Arbetsmiljöfråga, ansvarig chef avgör.
- Arbetsgivaren gör beställning och är kostnadsansvarig. HSL-personal kan konsulteras som kunnig på produkter
-

-Efter en strukturerad bedömning av brukarens situation har HSL-personal bedömt att hjullyft eller stationär fristående lyft fyller behovet.
HSL-personal har tex instruerat i fungerande teknik för överflyttning med hjullyft

Personal begär stationär fastmonterad lyft oavsett HSL-bedömningen. Personal har egna behov ur arbetsmiljösynpunkt och anser att andra alternativ är för ansträngande, riskabla eller tidskrävande.

Lyftsele

- Bedömning av behov av lyftsele sker enligt HSL när fastmonterad stationär lyft är bedömd som ett personligt hjälpmedel.
- Om arbetsgivaren avser anskaffa fastmonterad stationär lyft som personalstödjande utrustning, kan HSL-personal konsulteras som kunnig på produkten, och rekommendera passande lyftselar till fastmonterad stationär lyft.
- I de fall allmänna lokaler är utrustad med lyft kan lyftsele förskrivas som personligt hjälpmedel om inte befintlig standardsele kan nyttjas.

Hygienstol (Duschstol, toalettstol med hjul)

**Personligt
hjälpmedel**
HSL-förskrivning

Patienten är aktiv, självständigt eller tillsammans med personal. I dagliga aktiviteter/ vård och behandling. Tillfälligt eller varaktigt.

- Kompenserar förlust av gångförmåga.
- Kompenserar nedsättning av förmåga då förflyttning annars skulle vara riskfull, vara smärtsam eller vara så ansträngande för patienten att han/ hon sedan inte orkar andra meningsfulla aktiviteter.

**Personalstödande
utrustning**

-Arbetsmiljöfråga, ansvarig chef avgör.
-Arbetsgivaren gör beställning och är kostnadsansvarig.
HSL-personal kan konsulteras som kunnig på produkter

-Efter en strukturerad bedömning av brukarens situation har HSL-personal bedömt att hygienstol ej behövs. HSL-personal har tex instruerat i fungerande teknik att sätta sig, att resa sig eller använda annan förskriven utrustning.

Personal begär hygienstol oavsett HSL-bedömningen. Personal har egna behov ur arbetsmiljösynpunkt och anser att andra alternativ är för ansträngande, riskabla eller tidskrävande.

Eldriven vårdarmanövrerad rullstol och drivaggregat till manuell rullstol

Utdrag ur Hjälpmedelshandbok

Vårdarmanövrerad eldriven rullstol kan vara ett hjälpmedel för förflyttning utomhus inom prioriteringsnivå 3, då brukaren inte kan framföra elrullstolen självständigt. Om brukaren inte alls kan medverka skall enklare lösningar som svarar upp mot förflyttningsbehovet exempelvis vårdarmanövrerad manuell rullstol vara prövade.

Kan förskrivas:

När nyttjandegraden är tre dagar per vecka eller mer

När miljön där den eldrivna rullstolen ska framföras i är kuperad eller svårframkomlig

Brukaren har hög kroppsvikt eller andra kroppsfunktioner som påverkar

Närstående har en funktionsnedsättning som medför att denne inte orkar eller kan förflytta brukaren i en manuell vårdarstyrd rullstol

Personligt hjälpmedel
HSL-förskrivning

Patienten använder hjälpmedlet tillsammans med personal/ närstående. Varaktigt behov.

- När nyttjandegraden är tre dagar per vecka eller mer, användning är flera gånger per dag, året runt
- Miljön där den eldrivna vårdarmanövrerade rullstolen ska framföras i är kuperad eller svårframkomlig
- Brukaren har hög kroppsvikt, längd eller andra kroppsfunktioner som påverkar
- Närstående som framför den eldrivna rullstolen har en funktionsnedsättning som medför att denne inte orkar eller kan förflytta brukaren i en manuellt vårdarstyrd rullstol eller
- Närstående inte kan lämna personen/brukaren ensam för att uträtta dagliga aktiviteter
- Använd blankett för beslutsstöd för vårdarmanövrerad eldriven rullstol (Bilaga 2)

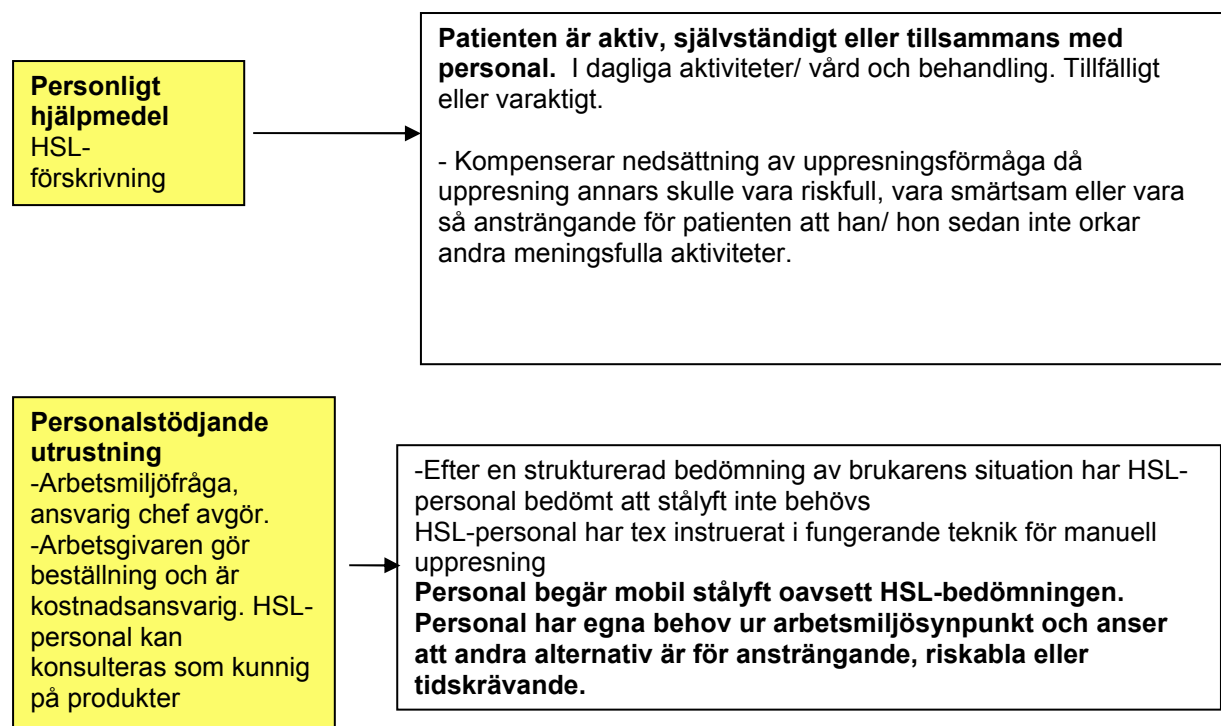
Personalstödjande utrustning
-Arbetsmiljöfråga, ansvarig chef avgör.
-Arbetsgivaren gör beställning och är kostnadsansvarig. HSL-personal kan konsulteras som kunnig på produkter

- Efter en strukturerad bedömning av brukarens förflyttningssituation har HSL-personal bedömt att manuell rullstol eller annat förflyttningshjälpmedel tillgodoser behovet. **Personal begär elmanövrerad eldriven oavsett HSL-bedömningen. Personal har egna behov ur arbetsmiljösynpunkt och anser att andra alternativ är för ansträngande, riskabla eller tidskrävande.**
- Personal begär eldriven vårdarmanövrerad rullstol trots HSL-bedömningen då personalen ur arbetsmiljösynpunkt anser alternativen vara för ansträngande med förflyttning med manuellt vårdarstyrd rullstol.**
- Arbetsgivaren önskar nyttja eldriven vårdarmanövrerad rullstol till flera vårdtagare.

Mobil stålyft

Utdrag ur Hjälpmedelshandbok

Mobil stålyft (uppresningslyft) kompenserar brukarens bristande uppresningsförmåga och ger brukaren möjlighet till aktivt deltagande och bibehållande av förmågor.

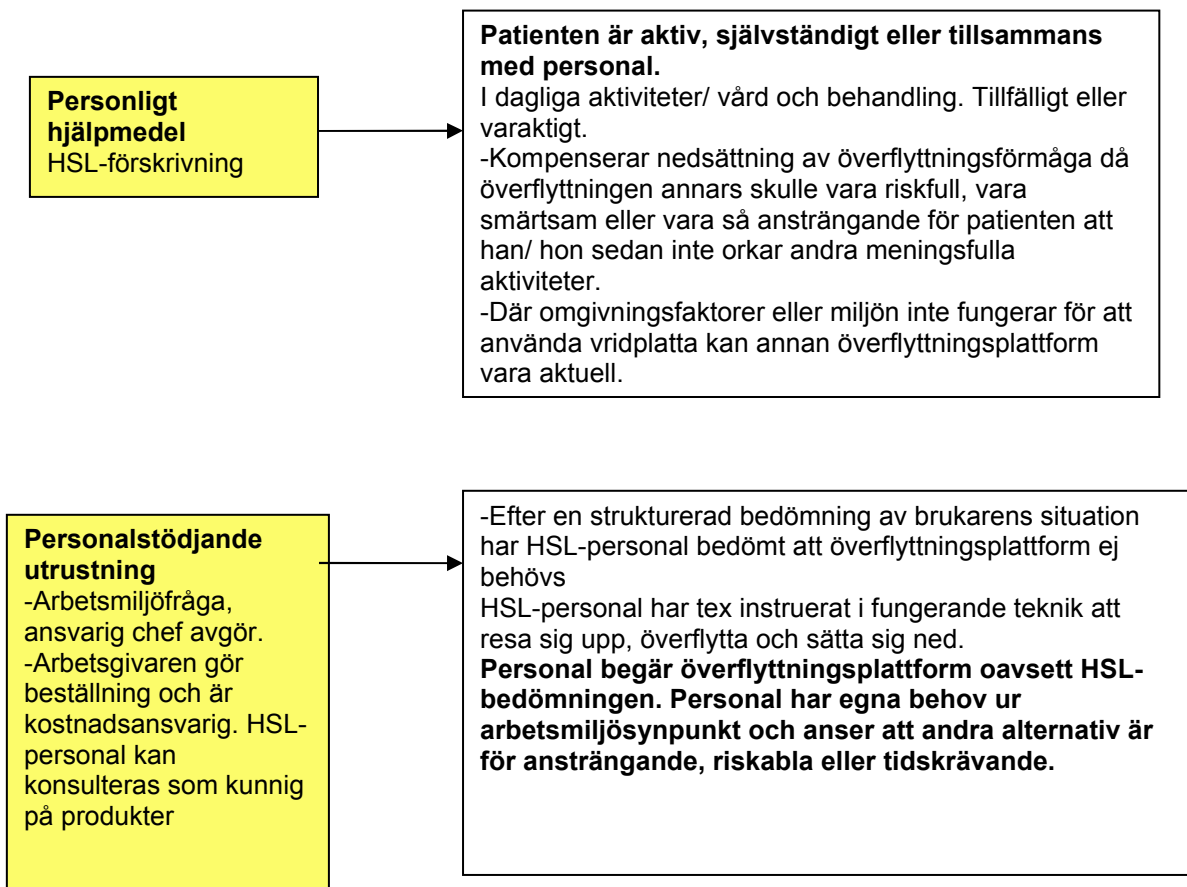
Lyftsele

- Bedömning av behov av sele sker enligt HSL om lyften är bedömd som ett personligt hjälpmedel.
- Om arbetsgivaren avser anskaffa lyft som personalstödjande utrustning, kan HSL-personal konsulteras som kunnig på produkten, och rekommendera passande selar till lyften.
- I de fall allmänna lokaler är utrustad med lyft kan lyftsele förskrivas som personligt hjälpmedel om inte inköpt standardsele kan nyttjas.

Överflyttningsplattform

Utdrag ur hjälpmedelshandboken

Överflyttningsplattform är för brukare som självständigt eller med hjälp av annan person kan resa sig upp och stå under överflyttningen. Förflyttning av brukare i plattformen förutsätter hjälp av annan person.

Dokumentet är framtaget med slutversion 2011 12 13 av

Rune Johansson Umeå kommun
Eva Hård Skellefteå kommun
Catrine Nygren Rehabcentrum Skellefteå
Helen Lindqvist Rehabcentrum Skellefteå
Barbro Lundkvist Vännäs kommun
Helen Björklund VLL
Eva Galin Hjälpmedel Västerbotten